

Motto je ove knjige jedan citat Eliasa Canetija o povezanosti ljudskoga i životinjskog svijeta. Još bi više pristajao motto iz legende spomenute u tekstu o sv. Franji Asiškome, za koga su životinje naše sestre i braća.

Ova knjiga nije čudesni bestijarij poput znamenita Borgesova *Priručnika fantastične zoologije* (s kojim se ipak dodiruje), a još je manje zbirka priča o životinjama (kao primjerice popularna knjižica s vicevima o životinjama Lutza Röhricha *Ausgemachte Viechereien*). Ova je knjiga mali kompendij o čovjekovim predodžbama i stavu spram životinja, iskazanim u književnosti od Biblije, preko antičkoga i srednjovjekovnoga svijeta, od humanističkih i renesansnih pisaca sve do moderne književnosti, te do zbirki basni, bajki, dječje literature. Ima tu vizija čudernih životinja, no više ima mišljenja i izvještaja starijih putopisaca i prirodnjaka, što je i samo u koječemu bilo u sferi mašte. Naći ćemo praznovjerja i egzorcizme, te primjere tradicijske medicine. Od uključenih pisaca (bez stručnih djela u bibliografiji) evo samo nekih imena: Adorno, Ariosto, Aristofan, sv. Augustin, Basile, Baudelaire, Boccaccio, Bonsels, Brehm, Camus, Cellini, Chaucer, Erasmus, Ezop, Goethe, Grimm, Hoffmann, Kafka, Kipling, Jiménez, La Fontaine, Lofting, Lukijan, Luther, Montaigne, Orwell, Ovidije, Perrault, Plinije, Poe, Polo, Salten, Schiller, Shakespeare, Sterne, Straparola, Swift, Toller, Verne, Voltaire itd.

U stotinu manjih tekstova abecedno svrstanih prema imenima životinja izlažu se znanja i viđenja o njima iz vrlo raznolikih rakursa. Autor bi, prema predgovoru, želio da na životinje gledamo manje ponosno, odozgo i prezirno, manje agresivno, "muškarački". Upućuje na viđenja životinja u mnogim davnim djelima kao mudrih, kao pomoćnika čovjekova (u legendama, bajkama), kao bića s osjećajima, s jezikom, ekološkom važnošću. "Skala predrasuda takozvanog 'speciesizma' brutalno (ili točnije: humano!) podsjeća na vokabular rasizma i kolonijalizma (čega ima i među pričama o životinjama), i usko je povezana s proširenom mržnjom prema strancima te podjednako općeprisutnim seksizmom."

Da li autorovo zauzimanje za bolji odnos prema životinjama tragom priča o njima, uz projiciranje na ljudske odnose, može pridonijeti toleranciji i smanjenju zločinačkih poriva i spram ljudi, u doba kad su oni ponovno tako strahotno izbili, ne znam. No lijepo se čita.

Maja BOŠKOVIĆ-STULLI

U ovoj su knjizi prvi put na okupu višestoljetna pričanja iz Zagreba i o Zagrebu, koja su se, doduše, djelomice mogla i dosada naći rasuta po različitim kulturnopovijesnim i povijesnim djelima, a i u nekim zbirkama usmenih tekstova, ali tako skrivena i podređena druga-

čijim autorskim namjenama da zapravo kao zagrebačka pričanja nisu postojala. Sada, pošto je ova knjiga objavljena, ne samo da su zagrebačke priče na okupu nego su one pokazale i svoje obilje i raznolikost, otkrile su lice ili jedno od lica toga grada o kakvome se dosada nije znalo. Zagreb je dobio patinu i viđenje svoje povijesti iz rakursa usmenih tradicija.

U uvodu se zagrebačke predaje prikazuju usporedno s povijesnim činjenicama iz kojih su izrasle. Riječ je o imenu Zagreb u usmenome pričanju i povijesnim tumačenjima; o stvarnome i legendarnome zdencu Manduševac; o "boravcima" u Zagrebu Sv. Marka, Sv. Franje Asiškoga, Bl. Martina, koji su, prema priči, tu utemeljili crkve svojega imena ili su se kako drukčije upamtili; o tobožnjem prijestolju Matije Gubca pred Markovom crkvom; o pozaju (zmaju) u zdencu na Markovu trgu i đacima grabancijašima te o nekadašnjemu realnom postojanju zdenca na tome mjestu; o povijesnim građevinama i pričama o njima, kao što su Lotršćak, Dverce, palača Oršić-Rauch, Jelačićeva palača, zagrebačka katedrala, tzv. crna škola

Ljiljana Marks, Vekivečni Zagreb, Zagrebačke priče i predaje, AGM, Zagreb 1994., 177 str. (Bi-blioteka Posebna izdanja)

i dr. Tu su i legende o kipovima i slikama Majke Božje, svaki put s povijesnim podacima o njima; o kapelici Sv. Dižmuša i kugi u Zagrebu. Sučeljuju se povijesna tumačenja o imenu Krvavi most s nepoznatim predajama, koje su nekoć vjerojatno postojale.

Donose se stara kazivanja (npr. prema Krčeliću) o nečistim dušama i javljanju mrtvih, te o kopanju blaga u Zagrebu, sve s točnim lokalizacijama u pojedinim dijelovima grada. Zatim o Medvedgradu i o Crnoj kraljici, o vješticama (prema sudskim procesima), o podzemnim hodnicima (gdje nije zaboravljena ni Zagorka). Slijede pričanja iz uže zagrebačke okolice - danas dijelova grada - o feudalnim tlačenjima, posebice tzv. tlaki, gdje su protagonisti, zli ili dobri, bili ne samo Taži nego i Marija Terezija, Josip II., Jelačić, barun Rauch i druge povijesne osobe. U tim se primjerima događanja djelomice zbivaju u samome središtu Zagreba. Relativno novija kazivanja tiču se kemijskoga laboratorija na Strossmayerovu trgu i strašnih "laboratoraca", kazivanja koja autorica prati sve do najnovijega doba.

Uz tradicije o starome Zagrebu, viđene, kako je već rečeno, u svjetlu povijesnih činjenica, govori se u uvodu (i poslije dijelom u tekstovima) i o modernome urbanom pričanju: najprije o viđenju Zagreba s početka našega stoljeća, a zatim i o nedavnim predajama, nastalim primjerice nakon tramvajske nesreće kraj Mirogoja, sudara vlakova na zagrebačkom kolodvoru, zrakoplovne nesreće nad Vrbovcem. Autorica se u uvodu osvrće i na tip najnovijih urbanih pričanja u Zagrebu, kakva su poznata i posvuda drugdje u svijetu (ukorijenjena u automobilsku i općenito tehničku civilizaciju), te napokon i na dječje priče i viceve, danas možda najživlju vrstu gradskoga folklor. Ipak, takve primjere uglavnom nije unosila u izbor tekstova, vjerojatno stoga jer bi se njima narušila cjelovita slika izrazito zagrebačkih tradicija.

Uz tekstove u središnjem dijelu knjige donose se podaci o izvoru, neke varijante, katkada i pripovjedačevi komentari. Tekstovi se donose onako kako su bili objavljeni ili zapisani, ali suvremenim pravopisom. Stilska i jezična raznolikost - u rasponu od arhaičnoga do modernog, te od dijalekatskoga do književnog izričaja - nipošto ne smeta čitkosti knjige, nego joj daje osebujuć šarm. Knjiga je lijepo opremljena i obogaćena crtežima Rudija Labaša.

Maja BOŠKOVIĆ-STULLI